

REPORTÁŽ Z WORKSHOPU „PRŮBĚŽNÁ DIAGNOSTIKA ŽÁKŮ UČITELEM ZAMĚŘENÁ NA MAPOVÁNÍ SOCIOEMOČNÍCH A OSOBNOSTNÍCH KOMPETENCÍ NADANÝCH ŽÁKŮ“
REPORT FROM THE WORKSHOP "ONGOING DIAGNOSIS OF PUPILS BY TEACHERS AIMED AT MAPPING SOCIO-EMOTIONAL AND PERSONAL COMPETENCES OF GIFTED PUPILS"

Iva Stefanová¹, Markéta Kůtková²

^{1 a 2} *Fakultní základní škola při Pedagogické fakultě UK, Brdičkova 1878,*
iva1stefanova@seznam.cz¹; spc.kutkova@gmail.com²

Abstrakt

Reportáž pojednává o průběhu a výsledcích workshopu na téma – Průběžná diagnostika učitele zaměřená na mapování a rozvoj osobních a socioemočních kompetencí žáků, který proběhl v rámci IV. Setkání skupin garantů NPI ČR pečujících o nadání. Předmětem workshop bylo sdílení dobré praxe.

Klíčová slova: Nadání, nadaní žáci, socioemoční kompetence, vzdělávání

Abstract

The article discusses the progress and results of the workshop on the topic – Continuous diagnosis of the teacher focused on the mapping and development of pupils' personal and socio-emotional competences, which took place within the framework of IV. Meeting of groups of NPI CR guarantors caring for talent. The subject was the sharing of good practice.

Key words: Giftedness, gifted pupils, socio-emotional competences, education

Úvod

Tento článek má za úkol shrnout nejdůležitější poznatky a příklady dobré praxe z workshopu *Průběžná diagnostika učitele zaměřená na mapování a rozvoj osobních a socioemočních kompetencí žáků, který byl součástí IV. setkání národních skupin garantů NPI ČR pečujících o nadání, téma Identifikace a diagnostika nadání učiteli v základním vzdělávání – pedagogická i psychologická, a i ta na pomezí.* Setkání se konalo na PedF UK v Praze v úterý 20. září 2022. Měly jsme to potěšení ve workshopu moderovat diskusi účastníků, jimiž byli krajsí koordinátoři sítí podpory nadání z NPI, krajsí koordinátoři péče o nadané z PPP, psychologové, speciální pedagogové, pedagogové ze základního vzdělávání a lidé z neziskových organizací zabývajících se dlouhodobě tématem nadaných. V článku jsme se

pokusily shrnout to, na čem se přítomní odborníci shodli a co s jejich souhlasem v závěru IV. setkání PhDr. Stefanová prezentovala před širším plénem přítomné odborné veřejnosti.

V rámci workshopu se odborníci se shodli na tom, že téma mapování socioemočních a osobnostních kompetencí je dostupné všemi třídami, všemi kolektivy a týká se všech, kteří se pohybují v oblasti vzdělávání. Nelze je tedy jen vztáhnout výhradně na přemýšlivé a mimořádně nadané žáky. V našem školském systému, kde je prosazována inkluze, je nutné nastavit pravidla a hranice tak, aby se v rámci možností uplatnili všichni žáci a dokázali spolu v kolektivu fungovat. V jedné třídě je tak mezi dvaceti až třiceti žáky několik s poruchami učení, poruchami pozornosti, zdravotními potížemi, odlišným mateřským jazykem také několik žáků nadaných nebo dokonce mimořádně nadaných.

U nadaných a mimořádně nadaných jedinců se mohou objevit určitá specifika, která vyžadují od školního kolektivu i pedagogů zvýšenou toleranci vůči jejich projevům. Škála specifických projevů nadaných žáků je velice široká, s nadsázkou lze říci, že bychom obtížně hledali dva nadané žáky s totožnými charakteristikami. Např. někteří umí skvěle manipulovat okolím, jiní jsou neobratní v sociálním kontaktu, někoho baví zjišťovat si informace z mnoha oblastí, jiný má velice úzký zájem a jiné obory ho nezajímají, někteří žáci reagují přecitlivěle na hluk, jiní na kritiku, někteří mají potíže přijmout fakt, že v něčem nejsou nejlepší, jiní považují chybu a neúspěch za součást cesty k poznání...

Jak tedy zmapovat zapojení nadaných žáků v rámci třídního kolektivu? K dispozici máme standardizované a nestandardizované sociometrické dotazníky, které mohou učitelé pomoci. Upřímně řečeno, třídní učitelé obvykle některý z nestandardizovaných dotazníků znají a používají, nicméně i bez nich většinou vědí, jaký vztah mezi sebou jejich žáci mají, kdo ve třídě je pro ostatní přirozeným pozitivním vzorem, kdo se k ostatním nechová pěkně, kdo je ochoten pomoci atd. Na základě pozorování umí situaci dobře popsat. Nestandardizované dotazníky používají hlavně jako jeden možných z kroků, jímž téma v práci se třídou otevrou. Na odborníky, kteří se zabývají prací s třídním kolektivem, se třídní učitelé obracují, až když mají pocit, že pro ně samotné je situace v třídním kolektivu obtížně řešitelná, tedy, když je potřeba již práce intervenční, nikoli preventivní. Externí odborník, který se s třídou nezná, naopak s výhodou použije některý ze standardizovaných dotazníků, na práci, s nímž je proškolen, aby si mohl v krátké době udělat představu o socioemočním klimatu ve třídě, do níž s intervencí vstupuje.

a) Standardizované sociometrické dotazníky

Běžně využívané v našich školách jsou B-3 (Naše třída) a B-4 (Jaká je naše třída), jejichž autorem je PhDr. Richard Braun, SORAD (autorem je Hrabal) a nyní nově nabízené Sociomapování ve školách (společnost QED group), jehož hlavní výhodou je rychlá administrace testu (zadání na počítači, vyhodnocení počítačem), nevýhodou pak poměrně vysoká cena.

b) Nestandardizované sociometrické dotazníky

Běžně rozšířené jsou: Dotazník specifických sociálních rolí – nedokončené věty autora Michala Koláře, Třída jako indiánský kmen autora Michala Černého, Medvídci na stromě od Evy Drlíkové, Postavičky v různých emociálních situacích od Lucie Hermánkové, Ruce od Martinové, Kurf autorky Zdeňky Markové, a další. Velmi pěkný přehled těchto sociometrických metod s i metodikou pro ty nestandardizované metody je v publikaci Bezpečné klima ve třídě (Hrouzek, Marková et al., 2012).

Lze říci, že pokud chceme změnit něco v třídním kolektivu, musíme nejdříve umět dobře popsat stávající situaci, k čemuž nám mohou různé formy sociometrie výrazně pomoci. Dále je třeba, aby si pedagog definoval, co chce změnit, jakými kroky se bude snažit změny docílit, co chce naopak zachovat a jak pozná, že intervencí docílil pozitivního posunu. V závěru semináře proběhl brainstorming k tématu průběžné diagnostiky osobních a socioemočních kompetencí v běžné třídě, jehož zápis předkládáme:

Jaké může učitel využít možnosti průběžné diagnostiky socioemočních kompetencí žáků ve třídě?

- výlety se svými žáky (abychom měli možnost poznat děti i mimo školu/třídu).
- Projektové vyučování, ve kterém mohou vyniknout všichni žáci s ohledem na svoje učební preference, případně znevýhodnění.
- Pozorování žáků jejich učitelem, tedy učitel by měl mít možnost, prostor a čas k tomu, aby mohl v rámci náslechlů navštívit jiného vyučujícího, který učí v jeho třídě. Zde je důležité zmínit dva přístupy: 1. Jasná kritéria předem, na co se zaměřit při pozorování, 2. Neomezovat pozorování jen na určité, předem vymezené projevy, nepředjímat situace. Oba přístupy jsou stejně důležité, záleží na účelu pozorování. Vhodné je rovněž jít se podívat na žáky do hodin, které nejsou naukové, například do hodin tělocviku.
- Adaptační pobyty vedené školním psychologem či externím odborníkem, kde má učitel možnost být při aktivitách opět v roli pozorujícího.
- Vedení třídnických hodin, jsou možné stmelovací aktivity, aktivity na posílení kolektivu.

- Možnost učitele dostat se do pozice žáka, například když některé externí organizace pracují s třídním kolektivem, učitel má možnost zúčastnit se s ostatními žáky, následně je vhodná analýza těchto programů s externími pracovníky (tak postupuje např. P-centrum).
- Komunitní kruhy – pravidelné setkávání se v rámci třídy, ročníků, celé školy ve vymezeném čase.
- Zapojení deskových her (pro skupiny žáků) do výuky, které pak často přechází i do přestávek (velmi přínosná je např. karetní desková hra Dixit).
- Mít přehled o zájmech svých žáků, podporovat je, oceňovat jejich snahu, žáci pak bývají otevřenější a svému učiteli mohou více důvěřovat.
- Metoda mBET vyvinutá v ÖZBF (v původní verzi jako „tripartita“ učitel-dítě-rodíč), na mnoha školách jsou zavedeny tzv. tripartity místo třídní schůzek. Výhodou tripartity je, že jsou osobnější, žák se na nich plnohodnotně podílí, sleduje se tam průběžný pokrok¹.
- Učitelé mohou využít nabídku koučů nebo supervizorů, dnes velmi populární podpory pro různé pracovníky nejen ve školství, mohou tak lépe vymezit své cíle, ujasnit si prostředky, které jim pomohou cílů dosáhnout, pracují na vlastním osobním i profesním sebezvoji.
- Portfolia žáků – ideální je začít s jejich tvorbou již od 1. třídy, resp. již od MŠ, a to ve spolupráci s rodiči.
- Sebehodnocení: např. každý pátek si během 20 minut žáci 1. stupně řeknou, čeho za daný týden dosáhli a čemu by se rádi v dalším týdnu věnovali (co by se chtěli učit a co by jim v tom pomohlo), na základě toho pak učitel nastavuje aktivity pro další týden.
- Propsat socioemoční kompetence do učiva na 2. stupni, kde se to zatím daří méně než na 1. stupni základních škol.
- V průběhu diskuse zazněla od účastníků workshopu také teze, že je třeba učitele v této oblasti více vzdělávat a také ve škole vytvořit co nejlepší podmínky pro jejich práci. Za důležité, účastníci považují: zlepšit informace o tématické práci s nadáním jak během pregraduálního studia budoucích učitelů, tak v rámci postgraduálního vzdělávání.
- Vhodné přístupy je třeba prosadit jako celoškolskou strategii, tj. potřebný je konsensus na úrovni školy, pokud se na své strategii nepracuje škola jako celek, ale jen jednotliví učitelé, situace se mění pokaždé, když daný učitel ze školy odejde.

---

¹ viz. www.phsalzburg.at/ueber-uns/organisation/bundeszentrennccoc/begabtenfoerderung-und-begabungsforschung/mbet

- Sdílení informací o vybraných žácích mezi jejich učiteli, což se jeví jako nutnost, obzvláště pokud se na 2. stupni učitelé ve třídách střídají v předmětech a nemohou tak obsáhnout ve svých hodinách celý potenciál všech žáků.
- Důležitá je spolupráce školy s pracovníkem PPP a dalšími odborníky zabývajícími se nadáním.

Závěrem diskuse frekventanti workshopu popsali, že se během svého pregraduálního studia s tematikou práce s třídním kolektivem a odlišnostmi setkali jen minimálně, zejména učitelé druhého a třetího stupně prakticky vůbec. Neexistuje metodická podpora nebo jen velmi minimální, která by budoucí učitele vedla k tomu, jak mají a mohou pracovat na zlepšení klimatu své třídy a jak posilovat socioemoční kompetence svých žáků. Je to tedy vnímáno jako velký nedostatek přípravy pedagogů ať už obecně na pedagogických fakultách, či v průběžného vzdělávání. Přítomní zároveň vnímají, že se také zvyšuje poptávka po informacích o nadání, nadaných a mimořádně nadaných žácích u učitelů všech stupňů vzdělávání, ale pro spoustu z nich je zatím nabídka možností, jak s žáky s nadáním efektivně pracovat, stále nepřehledná a těžko se jim orientuje v dostupných zdrojích. V samém závěru článku proto uvádíme několik odkazů na informační zdroje, které považují frekventanti workshopu přínosné.

Zdroje pro inspiraci

<https://zapojmevsechny.cz/>

<https://talentovani.cz/system-podpory-nadani>

www.adiktologie.cz/implementace-a-evaluace-minimalniho-preventivniho-programu-systemovych-nastroju-ve-vzdelavani-a-vytvoreni-sberneho-systemu-v-oblasti-prevence-rizikoveho-chovani-pro-pracovniky-skol-a-skolskych-zarizeni

<https://zipyhokamaradi.cz/>

Organizace zabývající se nadáním a odkazy na webové stránky, kde lze najít užitečné informace

STaN - <https://www.talent-nadani.cz/>

QIIDO - <https://www.qiido.cz/>

Nadace RSJ - Přemýšlivé děti <https://nadacersj.com/projekt/premyslive-deti>

<https://www.monikastehlikova.cz/>

<https://www.ctm-academy.cz/>

<https://mensa.cz/>